

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM PLANLAMASI: TEORİDEN VE UYGULAMADAN ÖRNEKLER

SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: EXAMPLES FROM THEORIES AND PRACTICES

Nurcan BARAN ^{a*} ve Doç. Dr. Necibe Aydan SAT ^{a*}

^{a*}Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Türkiye

nurcanbaran@gmail.com, bnecibe@gazi.edu.tr

Özet

Turizm sektörü, kalkınmaya hız verici tesirleriyle bölgesel dengesizliklerin giderilmesi noktasında önemli bir araç konumuna gelmiştir. Turizm kültürel gelişme ve kalkınma bakımından önem teşkil eden ancak kendi kaynaklarını da yok edebilen bir sektördür. Turizm potansiyeli oluşturan tarihi ve doğal değerler ancak korunabildiği ölçüde sektöre kaynak oluşturabilmektedir. Bu noktada karşımıza *Sürdürülebilir Turizm* ve beraberinde *Sürdürülebilir Turizm Planlaması* kavramlarını karşımıza çıkarmakta, böylelikle bölgedeki kaynakları tüketmeden, turizm etkinliklerini içeren tüm unsurların yerine getirilerek ekonominin en etkili şekilde koordine edilmesi sağlanmaktadır.

Bu noktadan hareketle bildirinin amacı, örnek alan olarak seçilen Güneydoğu Anadolu Bölgesi için hazırlanan Turizm Master Planının sürdürülebilir turizm planlaması çerçevesinde değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle sürdürülebilir turizm planlaması ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelenerek ve sürdürülebilir turizm planlaması yönetiminin temel özellikleri ve temel göstergeleri açıklanmaktadır. İkinci bölümde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizm potansiyelleri ve GAP Kalkınma İdaresi tarafından hazırlattırılan 2011 tarihli turizm master planı anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde ise söz konusu planın, sürdürülebilir turizm planlamasının temel göstergeleri üzerinden değerlendirilmesi, alanda yapılan derin görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bildirinin son bölümünde sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilir Turizm Planlaması, Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Abstract

Nowadays, tourism has become an important tool for overcoming uneven regional development. Although tourism is crucial sector for cultural and economic development, it has negative effects on its own resources. For this reason sustainable tourism and sustainable tourism planning approaches are vital for protecting historical and natural values.

From this point of view, the aim of this paper is to evaluate tourism master plan, which is prepared for South Anatolia Region, from sustainable tourism planning perspective. For this aim, a literature review on sustainable tourism, sustainable tourism planning and its main indicators is given in the first section, South Anatolia Region's tourism potentials and Tourism Master Plan dated 2011 are briefly explained in the second section. Evaluation of the plan with reference to sustainable tourism planning indicators and in-dept interviews is realized in the third section. Concluding remarks is given in the fourth section of the paper.

Keywords: Sustainable Tourism, Sustainable Tourism Planning, South Anatolia Region.

1. Giriş

Küreselleşen dünyada bölgelerarası gelişmişlik farklarının her geçen gün arttığı görülmektedir. Bu nedenle geri kalmış bölgelerde uygulanan kalkınma politikaları bu farkları

azaltma, sosyo-ekonomik dengesizlikleri giderme ve kaynakların rasyonel kullanımını sağlama amacı taşımaktadır. Turizm sektörü kalkınmaya hız verici tesirleriyle bölgesel dengesizliklerin giderilmesi noktasında önemli bir araç olarak, tarım ve sanayi konusunda yeterli kaynak ve imkana sahip olmayan, ancak yoğun turizm potansiyeli barındıran bölgelerde öncü sektör haline gelmektedir.

Turizm kültürel gelişme ve kalkınma bakımından önem teşkil eden ancak kendi kaynaklarını da yok edebilen bir sektördür. Turizm potansiyeli oluşturan tarihi ve doğal değerler ancak korunabildiği ölçüde sektöre kaynak oluşturabilmektedir. Bu noktada *Sürdürülebilir Turizm* kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilir turizm hem doğal hem de sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik olarak bir bütün halinde ele alınan bir anlayışla sağlanabilmektedir.

Sürdürülebilir turizmin gelişimi temelde bölgedeki kaynakları tüketmeden, turizm etkinliklerini içeren tüm unsurların yerine getirilerek ekonominin en etkili şekilde koordine edilmesine dayalıdır.

Yerel-bölgesel kalkınmayı sağlamak için turizm potansiyeli barındıran bölgelerde, turizm önemli bir sektör haline gelmiştir. Turizm potansiyellerinin sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilerek bölgesel kalkınmanın sağlanması günümüzde en fazla üzerinde durulan konulardan biridir.

Türkiye deniz, güneş, kum turizmi bakımından zengin kaynaklara sahip olmanın yanında tarihi, sanatı, doğal güzellikleri, kültürel ve folklorik değerleriyle de önemli potansiyellere sahiptir. Bu nedenle Türkiye farklı turist profillerinin talep ettiği ülkeler arasındadır. GAP Bölgesi de ülkemizde Kültürel Turizm dendiğinde akla gelen ilk bölgelerden olmaktadır.

Bu noktadan hareketle bildirinin amacı, sahip olduğu büyük potansiyeller doğrultusunda örnek alan olarak seçilen Güneydoğu Anadolu Bölgesi (GAP Bölgesi) için 2011 yılında hazırlanan Turizm Master Planının sürdürülebilir turizm planlaması çerçevesinde değerlendirilmesidir. Bölgede turizmin gelişimine katkı sağlaması öngörülen GAP Turizm Master Planı (2011)'nin sürdürülebilir turizm planlaması çerçevesinde irdelenmesi; katılım sürecinin ve sürdürülebilir turizm yönetiminin değerlendirilmesi olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Katılım sürecinin irdelenmesi alanda yapılan derin görüşmelerle, planın sürdürülebilirliğinin irdelenmesi ise tespit edilen sürdürülebilir turizmin göstergeleri ile yapılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda ilk bölümde sürdürülebilir turizm planlaması ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelenecek ve sürdürülebilir turizm planlaması yönetiminin temel özellikleri ve temel göstergeleri açıklanmaktadır. İkinci bölümde Sürdürülebilir Turizm Planlaması bölge ölçeğinde değerlendirilmekte, sürdürülebilir turizm hedeflerine ulaşabilmek için yapılması gerekenler anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin turizm

potansiyelleri aktarılmakta, GAP Kalkınma İdaresi tarafından hazırlattırılan 2011 tarihli turizm master planının sürdürülebilir turizm planlamasının temel göstergeleri ve alanda yapılan derin görüşmelerden elde edilen bilgiler ışığında incelenmektedir. Bildirinin son bölümünde genel değerlendirme ve önerilere yer verilmektedir.

2. Sürdürülebilir Turizm

Turizm sektörünün sağlamış olduğu avantajlar bu sektörden fazla pay almak isteyenler arasında kıyasıya bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu rekabetin çevresel değerlere zarar verecek duruma gelmesi sürdürülebilirlik kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Sürdürülebilirlik, kaynakların tüketilmeden kullanılması ve devamlılığının sağlanmasıdır. Hiç kuşkusuz üretimin yapıldığı her yerde tüketim de olacaktır. Burada üzerinde durulan felsefe; kesinlikle gelişmeyi durdurmak değil, aksine gelişmeyi denge halinde ve belirli sınırlar içerisinde tutabilecek sınırlamaları getirmektir [1].

Sürdürülebilir turizm; gelecek için perspektifleri geliştirerek ve koruyarak, turistlerin ve ağırlayan bölgenin güncel ihtiyaçlarını yerine getiren, yaşayan canlı sistemlerin, biyolojik çeşitliliğin, temel ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün göz önüne alındığı estetik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarla birlikte tüm kaynakların yönetimini bütünleştiren turizmdir [2].

Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılık içermekte ve bunları birbirleriyle uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Turizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için ev sahibi ülkenin (bölge/yöre) doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının, temel ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve canlı türlerinin zarar görmeden korunması ve devamının sağlanması gerekir [3].

Sürdürülebilir turizmin amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir [4].

- Turizmin çevreye ve ekonomiye yapabilecekleriyle ilgili bilinci artırmak,
- Kalkınmada eşitliği desteklemek,
- Ev sahibi toplumun yaşam kalitesini desteklemek,
- Ziyaretçilere yüksek kalite sağlamak,
- Bu amaçlarla birlikte çevrenin kalitesini sürdürmek ve arttırmaktır.

Dünyada giderek çok büyük bir endüstri haline gelen turizmin uzun vadede sürdürülebilir olması bazı faktörlere bağlı olmaktadır. Bu faktörlerden bazıları; sürekli olarak yüksek kalitede ürün sunmak, turistlerin yüksek kalitede deneyim elde etmesini sağlamak, turizm çalışanları ve turist kabul eden toplumun özünü korumak, doğal kaynakları, tarihi kültürel ve

estetik değerleri gelecek nesilleri de göz önüne alarak koruyup yaşatmak olarak sıralanabilir [5].

Sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisi, kamu kesimi, yerel halk ve çevrenin uyumunu gerektiren bir turizm şeklidir. Bu bileşenlerden birinin eksikliği turizmin sürdürülebilmesi sonucunu doğurabilecektir. Bu yüzden turizm ile ilgili politikalar belirlenirken kısa vadeli yüksek karları hedefleyen kararlar değil, uzun vadede turizmin sürekliliğini sağlayacak doğal, çevresel, tarihi ve kültürel kaynakları koruyarak kullanmayı öngören kararlar alınmalıdır. Çünkü günümüzde turizm hem turist gönderen, hem de turist kabul eden ülkeler üzerinde çok önemli etkilere sahiptir [3].

Sürdürülebilir turizmin meydana gelmesi ve istenilen gelişmenin sürdürülebilir olabilmesi için, sürdürülebilir turizmin ölçütü olabilecek göstergelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu göstergelerin ölçümü turizmin çevresel, ekonomik ve sosyal alanlarda sebep-sonuç ilişkisinin kurulabilmesine olanak sağlamaktadır.

Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) 2004 yılında sürdürülebilir turizmin değerlendirileceği 140 adet gösterge seti yayınlamıştır. Bu göstergelerin 38'i ekonomik gösterge, 50'si sosyal gösterge, 52'si de çevresel göstergedir. [6]. GAP Turizm Master Planı'nın incelenmesinde bu göstergeler ölçüt olacaktır. Gösterge sonuçları bölgenin diğer bölgelerden üstünlüklerini ve turistler tarafından seçilme nedenlerini ortaya koyabilecek çıktılar içermektedir.

Sürdürülebilir turizm ancak ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel anlamda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesiyle gerçekleşebilecektir. Bugünün ihtiyaçlarını karşılayan turizm planlaması geleceğin ihtiyaçlarını da düşünerek hareket etmeli, kaynakların tahribatını önlemekle birlikte geliştirilmesine katkıda bulunmalıdır.

Sürdürülebilir turizm anlayışında önemli görevlerden biri de turizm bölgesinde yaşayan yerel halka düşmektedir. Toplum temelli bir turizm planlaması için yerel halka turizmin yararlarının anlatılması, bu konuda yapılması gerekenler hakkında bilgilendirilmesi hem turist memnuniyeti için hem de doğru kaynak kullanımı için önem teşkil etmektedir.

2. Sürdürülebilir Turizm Planlaması; Bölgesel Perspektif

Sürdürülebilir turizm planlamasının odak faktörleri uzun vadeli bir bakış açısı ve kapsamlılıktır. İkinci faktör ise sürdürülebilirliğin üç temel ögesi olan ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel öğelerin planlama yapılırken bir arada düşünülmesi gerekliliğidir [7].

Sürdürülebilir turizm stratejisi için aşağıdaki 6 soruyu cevaplamak gerekmektedir:

- Hangi ürünleri sunmak istiyorum?
- Hangi ürünleri sunmak istemiyorum?

- Hangi pazarlara yönelmek istiyorum?
- Hangi pazarlara yönelmek istemiyorum?
- Kimle rekabet etmeyi isterim?
- Kimle rekabet etmeyi istemem?

Genel ve sürdürülebilir kalkınma arasında güçlü paralellikler bulunmaktadır. Nihai hedef sürdürülebilir turizm kalkınmasıysa; ulusal turizm örgütleri, bölgesel turizm organları, yerel yönetimler ve bireysel işletmelerin, bahsedilen altı soruya objektif olarak cevap vermeleri gerekmektedir [8]. Ayrıca kaynakların sürekliliğinin sağlanması amacıyla, bölgenin kaldırabileceği kullanımların üst sınırlarını gösteren taşıma kapasitesinin belirlenmesi gerekmektedir. Bölgenin taşıyabilirlik üst sınırları dikkate alınmalıdır. Bu durum turizm planlamasının başarılı olması ve turizmin sürdürülebilirliği için ön koşuldur [9].

Sürdürülebilir bir çevre ve sürdürülebilir bir turizm için; turizm planları yapılırken gelecek nesillerin de turizmden faydalanabilmeleri adına turizm alanlarında, bugün ve gelecekte sosyo-kültürel sorunlar ve çevre sorunları yaratmayacak kararların verilmesi gerekmektedir. Ekonomik verimlilik, ekolojik duyarlılık ve toplumsal sorumluluk faktörlerinin bir arada ele alındığı öngörülü bir yaklaşım sürdürülebilir turizm planlaması için mutlak ölçütlerdir. Planların bu yaklaşımlarla yapılması bugün ve gelecekte turizmden en iyi şekilde faydalanılmasına olanak sağlayacaktır.

Turizm planlaması, genel planlama kavramlarının turizme uyarlanmasıdır. Bu nedenle; bölgesel planlama düzeyinde, turizm sisteminin unsurlarının tanımlanması, sistemin unsurları arasındaki ve alt unsurları arasındaki ilişkilerin ve çalışma mekanizmasının anlaşılması, turizmin ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel etkilerinin sürekli izlenmesi, planlama sürecine turist, yerel halk, işletmeci, yerel idare hükümet gibi turizm ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili kesimlerin katılımlarının sağlanması yollarının belirlenmesi; planlamanın araştırma unsuru ile sağlanır [10].

Turizm planlaması bu sektördeki ulaşım, konaklama, diğer altyapı tesisleri ile propaganda ve eğitime kadar yapılan her türlü planlama çalışmalarının, turiste koordine bir şekilde sunuluncaya dek geçen tüm faaliyetlerin tamamını kapsamaktadır [11]. Turizm planlamasında belirlenen amaçlara ulaşabilmek için izlenecek yollar turizm politikaları ile belirlenmektedir. Turizm politikasının hedefleri dışsal ve içsel sınırlayıcı faktörlerin etkisi altında belirlenir. Turizm politikasının ilkeleri; arz ve talep yönündeki karar organları tarafından üzerinde uzlaşılan ilkelere dayanır ve diğer planların hazırlanmasına ışık tutarak, onların amaçlara yönelik olmasını sağlar. Turizm politikasının belirlenmesi; amaçlara ulaştıracak yön seçiminin kararlaştırılmasına yardımcı olacak ilkelerin belirlenmesidir [10].

Sürdürülebilir turizm planlamasının temel hedefi ekonomik kalkınma, sosyo-kültürel etkiler ve ekoloji arasındaki uzlaşma sağlayarak turizm planlamasının mekana entegrasyonunu sağlamaktır. Böylece turizm başlıca paydaşları olan planlama, sanayi, çevre ve yerel halk arasında işbirliği sağlayacaktır [7].

Ekonomik kalkınma planlarının getirdiği kararların mekandaki dağılımlarının bilinmesi ve gösterilmesi, bir mekan planlaması ile mümkün olacaktır. Fiziksel çevreyi düzenleyen mekan planlamasının kalkınma kavramını da içine alması gerekmektedir. Bu suretle ekonomik planla bağlantısı kurulabilecek, başka bir deyişle mekan-planlama-kalkınma kavramı bir arada düşünülmüş olacaktır [11].

Bölgesel turizm planlaması; bir turistik bölgenin turizm gelişimindeki amaçlarının belirlenmesi, bu amaçlara ulaştıracak değişik seçeneklerdeki faaliyetlerin sistematik olarak ele alınması, belirlenen seçeneklerin uygulanması ve başarıya ulaştırıp ulaştıramayacağını belirlenmesi için saptanan, seçeneğin değerlendirilmesini kapsayan, araştırmaya dayalı dinamik bir süreçtir [10].

Bölgesel turizm planlaması sürecinde turizm gelişiminin amaçları, politikaları ve stratejileri belirlendikten sonra bunlara uygun planlar geliştirilir. Bu planlar belirli bir hedefi gerçekleştirebilmek amacıyla belirli bir dönem için hazırlanmaktadır. Planlama eylemi plan hazırlandığında son bulmaz. Planların dönemin koşullarına göre gözden geçirilerek revize edilmesi gerekebilmektedir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili değerler, yönetim ve pazarlamayı destekleyen yaklaşımlara sahiptir. Sürdürülebilir turizm hedefine ulaşılması için [12]:

- Turizm endüstrisinin dayandığı doğal kaynakları korumak ve geliştirmek,
- Toplumsal kalkınma ve refahı sağlayarak toplumsal değerlere beklentilere katkıda bulunmak,
- Şimdi ve gelecekte pazarın değişimine esneklikle cevap vermek,
- Bölgesel ekonomik hedeflerde turizmin katkısını artırarak uzun vadeli endüstriye canlılık sağlamaktır.

Turizm potansiyeli bulunan bölgelerde turistik alt yapıya yapılacak yatırımlar bölgenin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bölgesel turizm planlaması ile bölge halkına iş ve istihdam olanakları yaratılacak ve yaşam standartları yükseltilecektir. Bu sayede başka bölgelere olan göçler ve bunun meydana getirebileceği toplumsal sorunlar önlenilecektir.

Tüm ifadelerden de anlaşıldığı gibi sürdürülebilir turizm ancak; çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel unsurların birlikteliğinin bir ürünü olabilecektir. Sürdürülebilir turizm anlayışına göre

doğal ve kültürel kaynakların, günümüzde topluma sağladığı yararların yanı sıra gelecekte sağlayacağı yararların devamlılığı için de korunarak geliştirilmesi gerekmektedir.

3. GAP Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Hedeflerinin Yönetimi

GAP Bölgesi medeniyetler tarihinin önemli kanıtlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bölge coğrafyasıyla, doğasıyla, tarihiyle, kültürüyle, mimarisiyle, sanatıyla, sosyal yaşamıyla, mutfağıyla ve sayısız kültürel mirasıyla benzersiz bir bölgedir. Bölgesel Sürdürülebilir Turizm Hedefine ulaşabilmek için hazırlanması gereken planlar oldukça önem taşımaktadır. Plan süreci hazırlık ve uygulama süreci olmak üzere iki aşamalıdır. Hazırlık süreci turistik bölgenin tanımlaması yapılarak, bölgenin ulaşım, iklim özellikleri, turizm alt yapısı ile turizm kaynaklarının özelliklerinin ortaya konulup kademelenmesinin yapılması evresidir. Hazırlık sürecinde araştırmanın dayanması gereken iki temel nokta bulunmaktadır. İlki iyi yönetim, ikincisi iyi pazarlama teknikleridir.

GAP Bölgesinde turizmin gelişimine katkı sağlaması öngörülen GAP Turizm Master Planı (2011)'nın sürdürülebilir turizm planlaması çerçevesinde irdelenmesi; katılım sürecinin ve sürdürülebilir turizm yönetiminin değerlendirilmesi olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

Katılım sürecinin değerlendirilmesi için planı hazırlatan kurum olan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, bölgede bulunan üç kalkınma ajansı; Karacadağ, İpekyolu ve Dicle Kalkınma Ajansları temsilcileriyle, Kültür Turizm İl Müdürlükleri, Belediyeler ve Sivil Toplum Kuruluşlarında bulunan toplam 16 temsilciyle derin görüşmeler yapılmıştır. Derin görüşme içerikleri Çizelge 1. de verilmiştir.

Çizelge 1. Derin Görüşme İçerikleri

BÖLGE İÇİ FAALİYETLER	KATILIM SÜRECİ
Kurum	2011 yılında yapılan GAP Turizm Master Planının hazırlanma sürecinden haberdar mısınız? Sizce plan sürecinde katılım nasıl sağlanmalıdır?
Görev	Plan sürecinde toplantılara katıldınız mı? Katıldığınız hangi toplantı olduğunu belirtir misiniz?
Adı Soyadı	Plana dair önerilerde bulundunuz mu? Bulunduysanız açıklar mısınız?
GAP Bölgesinin tanıtımı için ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz? Bu çalışmalar kim tarafından finanse ediliyor?	Plandan beklentileriniz nelerdir?
Yoğunlukla gelen turist profili hakkında bilgi verir misiniz? (Yerli /yabancı, hangi mevsimde daha yoğun?)	GAP Turizm Master Planı beklentilerinize cevap verdi mi? Önerilerinize planda yer verildi mi?

Yapılan görüşmelerde kurumlardaki temsilciler genelde bölge bazında değil il bazında tanıtım çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. Tanıtım için yapılan faaliyetler ile ilgili, tanıtıcı rehber, kitap, el broşürü, şehir planı, harita, poster, CD, DVD v.b çalışmalar hazırlanıp misafirlere oteller ve lokantalarda dağıtımlarının yapıldığı, ayrıca tanıtım toplantıları ve tanıtım günleri düzenlendiği aktarılmıştır.

Derin görüşme yapılan temsilciler plan hazırlık sürecinde ilgili toplantılara katılıp fikir beyan ettiklerini belirtmiş, planlama sürecinde katılımın sağlanabilmesi için görsel ve yazılı medyanın daha yoğun kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Plandan beklentiler genelde çevre konusuna önem vermesi ve kaynakların birbirleriyle entegrasyonlarının sağlanarak bütüncül bir yaklaşımla illerin güçlendirilmesine yönelik olması yönündedir. Bunun dışında yerel kimliğin güçlendirilmesi, restorasyon ve restitüsyon çalışmalarının yapılması, ulaşımın daha kolay hale gelmesi beklentiler arasındadır.

Derin görüşmeler yapılırken karşılaşılan koordine problemleri sistemle alakalı bazı aksaklıkların bulunduğunu göstermiştir. Planlama sürecinde kurumların ve kurumlarda çalışan ilgili kişilerin birbirleriyle irtibatsız oluşu, kurumlardaki görev değişiklikleri ve bu görev değişiklikleri nedeniyle kurum hafızasının sekteye uğraması istenilen bilgilere ulaşılamamasına, ilgili kişilerin görüşlerinin alınamamasına neden olmuştur. Bölgedeki tüm ilgi gruplarının fikirlerinin alınması noktasında karşılaşılan sorunlar, plan hazırlama sürecinde de bu sorunlarla karşılaşıldığını düşündürmektedir.

Sürdürülebilir turizm kavramı ile ilgili yapılan literatür taramalarında sürdürülebilir turizm planlamasının temel hedefinin; ekonomik kalkınma, sosyo-kültürel etkiler ve ekoloji arasındaki uzlaşının sağlanarak turizm planlamasının mekana entegrasyonu olduğu sonucuna varılmıştır.

Bölgesel Sürdürülebilir Turizm Hedefine ulaşmak için hazırlık aşamasının ikinci ayağı olan iyi pazarlama sistemi; sürdürülebilirlik hedeflerinin planlanması ve yönetimi için uygun stratejilerin takip edilmesi, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğin tespit edilmesi aşamalarını içermektedir.

Çalışma alanında turizm sektörünün mevcut durumunun tespiti ve bölgenin turizm sektörü ile kalkınmasına yönelik olarak literatür araştırmaları ile elde edilen göstergeler incelenmiş, bu göstergeler arasında bölgeye uygun olan ekonomik, çevresel ve sosyal belirleyiciler tespit edilmiştir.

GAP Bölgesinde Turizm Master Planı'nın sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi amacıyla Dünya Turizm Örgütü tarafından geliştirilmiş olan göstergeler ölçüt alınmıştır. Bildiri kapsamında GAP'ta Turizmin gelişimine etki edecek şekilde, hem turizmin konusunu belirleyici hem de çalışma alanına özgü koşulları tanımlayıcı göstergelerin seçilmesine dikkat edilmiş, çalışma bu çerçevede sınırlandırılmıştır.

DTÖ'nün yayınlamış olduğu 38 ekonomik göstergeden 4'ü, 50 sosyal göstergeden 6'sı ve 52 çevresel göstergeden de 4'ü olmak üzere toplam da 14 gösterge GAP Turizm Master Planı için anlamlı bulunmuştur. Bunlar dışında GAP Bölgesi'nde turizmin sürdürülebilirliğine katkısı olacağı düşüncesiyle listeye üç gösterge daha ilave edilmiştir. Göstergelerin seçiminde çalışma alanı için bölge ölçeğine uygun ve ölçülmesi anlamlı olabilecek, değerlendirilmesi için veri bulunabilen ve ölçülebilen göstergeler ile bir gösterge listesi oluşturulmuştur.

Çizelge 2. Sürdürülebilir Turizm Planlaması Göstergeleri

	Sürdürülebilir Turizm Planlamasının Göstergeleri
Ekonomik Göstergeler	E.1.Otellerin Verimlilik Düzeyi
	E.2.Yerel Toplumun ve Turistlerin Genel Hareketliliği ve İletişim Araçları
	E.3.Bölgeye Yapılan Yatırımlar
	E.4.Ulaşım Faaliyetleri
Sosyal Göstergeler	S.1.İstihdamın Dağılımı
	S.2.Nüfusun Artmasında Göçün Önemi
	S.3.Tüm İlgili Grupları ve Paydaşların Fikirlerinin Alınması
	S.4.Sürdürülebilir Gelişme Promosyonu İçin Olan Organizasyonlarda Yerli Nüfusun ve Etnik Azınlığın Temsil Edilmesi
	S.5.İçilebilir Suyu Erişim
	S.6.Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması
	S.7.Turizm Eğitimi Faaliyetleri*
	S.8.Turizm Örgütlerinin Faaliyetleri*
Çevresel Göstergeler	Ç.1.Turist Sayısındaki Değişim
	Ç.2.Üretilen Atıkların Hacmine Göre Katı Atıkların İşlenmesi ve Depolanması
	Ç.3.Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı
	Ç.4.Sit Alanlarının Değerlendirilmesi
	Ç.5.Çevre Sorunları*

* Sürdürülebilir turizm planlaması göstergeleri listesinde bulunmamakta olup, GAP Bölgesinde turizmin sürdürülebilirliğine katkısı olacağı düşüncesiyle listeye eklenmiştir.

Sürdürülebilir Turizm göstergelerine göre GAP Turizm Master Planı incelendiğinde öne sürülen dört ekonomik, sekiz sosyal ve beş çevresel olmak üzere toplamda 17 göstergeden 14'ünün planın hem mevcut durum analizinde hem de plan kararları bölümünde ele alındığı görülmektedir. 17 göstergenin tamamının mevcut durum analizlerinde incelemeleri yapılmıştır. Plan kararlarında ise 17 göstergeden 14'üne yer verilmiştir. Plan kararlarında yer verilmeyen göstergeler sosyal göstergeler içerisinde yer alan S.2. kodlu Nüfusun Artmasında Göçün Önemi, S.5. kodlu gösterge İçme Suyuna Erişim, ve çevresel göstergeler içerisinde yer alan Üretilen Atıkların Hacmine Göre Katı Atıkların İşlenmesi ve Depolanması yani Ç.2. kod numaralı göstergedir. Bu göstergelerin bölgedeki analizleri mevcut durumda ele alınmıştır ancak plan kararlarında, bahsedilen konularla ilgili herhangi bir karar getirilmemiştir. Plan ekonomik göstergeler açısından yeterli bulunurken sosyal ve çevresel göstergeler konusunda eksik kalmıştır.

Gösterge sonuçlarına bakıldığında bölgede bölge içi ulaşım imkanları, konaklama tesis türleri, yatak adetleri ve turizme yönelik eğitim birimleri açısından mevcut turizm talebiyle karşılaştırıldığı zaman herhangi bir darboğazın bulunmadığı görülmüştür. Otel doluluk oranları hiçbir yerleşmede %100 oranına yaklaşmadığı gibi, yatak yetersizliğinden iptal edilen tur bulunmadığı belirtilmiştir. Temel sorunun talep yetersizliği olduğu görülmektedir.

Turizm Master Planında bahsedilen “projenin en önemli sosyal çıktısı GAP Bölgesi dışında yaşayan nüfusun Bölge’yi tanınması ve bunun sonucu Bölge’nin, Türkiye’nin diğer yerlerinden farklı olmadığını anlaması olacaktır” [13]. Bölge gerçeklerini yansıtmayan TV dizilerinin ve özel koşulların tüm Bölge’ye eşit dağılmış gösteren gazete haberlerinin etkisi altında olan çok geniş bir kitlenin mevcut olduğu göze çarpmaktadır. GAP yerleşimlerdeki yaşantının ülkenin diğer kesimlerinden farklı olmadığını yerinde görüp yaşayan ve geri dönüşünde bu durumu çevresine anlatacak yıllık 1 milyon yerli turist ile şüphesiz ki 5-10 yıl içinde çekinceler ortadan kalkacaktır.

4. Sonuç

Turizm sektörü hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin veya bölgelerin sahip oldukları turizm kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak, bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması konusunda önemli bir yere sahiptir.

Turizm faaliyetlerinin çok yönlülüğü; turizmin salt ekonomik anlamda değil sosyo-kültürel anlamda da gelişmenin sağlanmasına olanak sunmaktadır. Turizmi kendi kaynaklarını yok edebilen bir sektördür. Turizmden bugün olduğu gibi gelecekte de faydalanılabilesini sağlamak sürdürülebilir turizm kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır.

GAP Bölgesi ülkemizde Kültürel Turizm dendiğinde akla gelen ilk bölgelerden olmaktadır. Nemrut, Göbeklitepe, Halfeti, Harran ve Hasankeyf gibi çok bilinen turizm değerlerine sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğa ve kültürel turizmde gelecek yıllarda Türkiye’de en fazla payı alabilecek potansiyele sahiptir. Zengin kültürel mirasa sahip bölge; turizm açısından ülke talebine cevap verebilecek kaynaklara sahip olduğu gibi, uluslararası turizm talebine de cevap verebilecek niteliktedir.

Talebi artırabilmek adına Bölge’nin turizm açısından sahip olduğu zenginliğin, Türkiye’nin uluslararası tanıtımında ve turizm yayınlarında yeterince yer alması sağlanmalıdır. Bölge’nin din ve kültür turizmi açısından markalaşması bölgenin tanıtımında önemli rol oynayacaktır. Bölgede yapılan planlara göre, geçmiş eğilimlere bakılarak toplam turizm faaliyetleri içinde birinci sırayı yerel rekreasyon, ikinci sırayı inanç turizmi, üçüncü sırayı kültür turizmi, son sırayı ise termal turizm oluşturmaktadır. Dolayısıyla yatırımların öncelikle bu alanlarda yapılması kaynakların verimli kullanımı adına önem teşkil etmektedir.

Bölgede var olan özel koşullar nedeniyle bölgenin bir bütün olarak algılanmasını önlemek için marka kentler oluşturulması önem kazanmaktadır. Marka kentler olarak Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman illeri öne çıkmaktadır. Bu kentlerde planda da önerildiği gibi bölgedeki üç kalkınma ajansı ile birlikte hareket edilerek herhangi bir kalkınma ajansının merkezi olmayan Şanlıurfa’da markalaşma ofisi kurulması, bu ofiste markalaşma uzmanlarının istihdam edilmesi ve bu ofis kanalıyla Bölge’ye profesyonel hizmet verilmesi bölgedeki turizm stratejisinin önemli bir ayağını oluşturacaktır. Bu sayede marka kentleri ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin nitelik ve nicelikleri artırılarak turizm gelirleri en üst düzeye çıkarılacaktır. Ayrıca bölgedeki özel durumun bölgenin tamamında etkili olmadığı yapılan tanıtım faaliyetlerinde belirtilmelidir.

Yapılan literatür taramalarının ve yerinde yapılan incelemelerin sonuçları göstermiştir ki, GAP Bölgesinde turizmin bölge ekonomisine katkısı olumludur ve bölgede turizm, bölgelerarası dengesizliğin giderilmesinde oldukça etkilidir. Az olan turizm talebi, öne çıkan kentler üzerinde uygulanacak markalaşma politikalarıyla artacaktır. Çevreye, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına dayalı bir turizm anlayışı, GAP’ın gelişiminde ve kalkındırılmasında önemli rol oynayacaktır. Sürdürülebilir turizme yönelik bir planlama anlayışı ve markalaşma politikalarıyla, turizm bugün ve gelecekte GAP Bölgesinde kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olacaktır.

Türkiye’de sürdürülebilir turizm planlaması henüz istenen seviyeye gelememiştir. Sürdürülebilir turizm anlamında Türkiye’de yapılan planlarda sürdürülebilirliğin önündeki en önemli engel ekonomidir. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de turizm sayesinde elde edilecek döviz girdisi oldukça önem kazanmaktadır. Ayrıca turizm sayesinde işsizlik sorununa çözüm bulunabilmektedir. Turizmin bu etkileri Türkiye’de ekonomik gelişmenin ön planda tutulup, sürdürülebilirliğin ne yazık ki göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Kaynaklar

- [1]. Karaaslan, Ş., Örs, H., “Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımları ve Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarında Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi, Kent ve Bölge Üzerine Çalışmalar”, Prof. Dr. Orhan Kuntay’a Armağan, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, 425-441,(2007).
- [2]. Kuntay, O., “Sürdürülebilir Turizm Planlaması”, Alp Yayıncılık, Ankara, (2004).
- [3]. Sarkım, M., “Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri”, 2.Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ İİBF. İktisat Bölümü, İzmir, (2008).
- [4]. Özkök, F., Gümüş, F., “Sürdürülebilir Turizmde Bilginin Önemi”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 51-71, (2009).
- [5]. Avcıkurt, C., “Turizm Sosyolojisi, Turist-Yerel Halk Etkileşimi”, Detay Yayıncılık, Balıkesir, (2003).
- [6]. Gürer, N., “Dağlık Alanların Bölgesel Gelişmeye Katkısına Yönelik Anahtar Göstergelerin Belirlenmesi, Erzurum Erzincan Bayburt Bölgesi Örnek Alanı”, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, (2009).
- [7]. Kaupila, P., Saarinen, J., Leinonen, R., “Sustainable Tourism Planning and Regional Development in Peripheries: A Nordic View Scandinavian”, Journal of Hospitality and Tourism, 424-435, (2009).

- [8]. Mc Kercher, B., "Sustainable Tourism Development, Guiding Principles For Planning and Management" (2003).
- [9]. Usta, Ö., "Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım", Detay Yayıncılık, Ankara, (2009).
- [10]. İçöz, O., Var, T., İlhan, İ., "Turizm Planlaması ve Politikası, Turizmde Bölgesel Planlama", Turhan Kitabevi, Ankara, (2009).
- [11]. Alatan, H. "Türkiye Turizmde Fiziksel Planlama, Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi", Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 138-153, (1970).
- [12]. Wray, M., Dredge, D., Cox, C., Buultjens, J., Hollick, M., Lee, D., Pearlman, M., Lacroix, C., "Sustainable Regional Tourism Destinations, Best Practice For Management, Development and Marketing", Australia, (2010).
- [13]. GAP İdaresi, "Turizm Master Planı", Ankara, (2011).

